

IV. ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

О. О. Колобов

ЗНАЧЕННЯ ФОНДІВ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ДЛЯ ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Минуле людства відображено в історичних джерелах, тобто продуктах матеріальної або духовної культури, з яких одержують дані про процеси суспільного розвитку (1).

Одним з видів історичних джерел є документ — результат закріплення інформації про предмети об'єктивної дійсності та про розумову діяльність людини шляхом писання, графіки, фотографії, звукозапису або іншим способом на якому завгодно носії (1, с. 59). Розвиток історичної біографістики як однієї з галузей історичних знань не може здійснюватися без використання документів, які зберігаються в архівах, музеях, рукописних відділах бібліотек, науково-дослідних інститутів, тобто найважливіших центрах ретроспективної історичної інформації. Документи всередині цих сховищ сконцентровані у фондах.

Для історичної біографістики особливе значення має дослідження і використання документів і фондів особового походження, документів, які виникли в процесі життя і діяльності окремої особи, сім'ї або роду (2). Автори "Словника сучасної архівної термінології соціалістичних країн" (1982) визначають ці документи як такі, що створені окремими особами (окремою особою) та не є офіційними (1, с. 65). Комплекси цих документів становлять фонди особового походження.

Документи особового походження мають специфічні особливості. У них сильніше розвинутий стихійний фактор, бо їх виникнення пов'язане в основному з суб'єктивними діями та волею особистості, яка їх створила. Документи особового походження характеризуються і специфікою відображення інформації, яка втілена, як правило, через призму сприйняття окремої особи. Соціальний стан даної особистості позначається на певній суб'єктивності в оцінці фактів та подій, психологічному висвітленні явищ. З цим пов'язані не тільки особливості передавання інформації, але й видова різноманітність документів, а надалі і документальний склад фондів, властивий тій чи іншій класифікаційній групі осіб (фондоутворювачів).

Документи особового походження мають першочергове значення для вивчення біографії людей, генеалогічного коріння їх, походження даного роду, розкриття сімейного життя. Для біографічних і генеалогічних досліджень велике значення має вивчення сімейних та родових фондів.

Особові архівні фонди нині зберігаються практично в усіх цен-

тральних та обласних архівах України і становлять значну джерельну базу для вивчення різних сторін біографії видатних діячів та людей взагалі. Підрахунки показали, що на початку 80-х років у системі державних архівів зберігалось 1227 особових фондів обсягом 92298 справ (3). Наприклад, значні зібрання таких фондів зосереджені у ЦДІАК України та ЦДІАЛ України. Так, у ЦДІАК України зберігаються фонди землевласників Правобережної, Лівобережної та Слобідської України польського походження (Потоцькі, Сапеги, Замоїські, Тарло та ін.), українського походження (Ханенки, Максимовичі, Галагани, Кондратьєви та ін.), російського походження (Строганови, Пестови, Щербиніни та ін.) (4). У ЦДІАЛ України зберігаються сімейні та родові фонди великих землевласників Лянцкоронських (1421—1939 рр.), Дедушицьких (1612—1929), Третерів (1640—1939) та ін. (4, с. 84). На державному зберіганні у ЦДАМЛМ України — фонд батька та сина Беретті. У Київському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки — фонд Косачів: батьків, братів та сестер Лесі Українки. У музеї історії м. Дніпродзержинська зберігаються фонди сімей Лук'янових і Ляудісів — учасників підпільних партійних та комсомольських організацій Дніпродзержинська у роки Великої Вітчизняної війни. В Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) зберігаються родові фонди Забіл, Лизогубів, Хрептовичів та ін., що зробили великий внесок у розвиток національної культури (5). А у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (ЛНБ) зосереджено багаті зібрання родових фондів, зокрема Мнишків, Любомирських, Осолінських, Яблоновських та ін. (5, с. 457).

Оскільки перед біографістикою постають питання дослідження різних проявів життя людини і є необхідність подати її портрет сповна, то і перед біографістами поставлено завдання дослідити максимально повне коло джерел, що відображають життя конкретної особи. Вони повинні бути зорієнтовані на всю видову різноманітність документів, що зберігаються в основних фондах, уміти давати джерелознавчу характеристику цих видів документів, притому проводити їх атрибуцію, датування, оцінювати їх достовірність і правдивість, мати певні знання з питань архівної евристики з метою організації виявлення документів та пошуку необхідної біобібліографічної інформації, характерної для кожної класифікаційної групи фондоутворювачів відповідно до їхнього соціального стану та фаху, знати особливості пошуку аналогічних документів в іноземних архівах.

Сукупність цих проблем умовно можна назвати архівно-евристичною джерелознавчою базою УБС.

Види документів, що входять до особових фондів, поділяють на декілька груп: матеріали творчої діяльності фондоутворювача; записні книжки; щоденники; листи особам та установам; дарчі написи

фондоутворювача; листи від різних осіб; написи фондоутворювачу; матеріали до біографії; матеріали, зібрані фондоутворювачем до своїх творів та по темах, які його цікавили; матеріали майново-господарські; матеріали про фондоутворювача; образотворчі або аудіовізуальні документи; матеріали родичів фондоутворювача; матеріали різних осіб, що відклалися у фонді.

Для представників творчої діяльності — діячів літератури, мистецтва, науки — основою їхніх особових фондів є документи творчої діяльності, які репрезентовані рукописами літературних, мистецтвознавчих і наукових творів. Для письменників — рукописи романів, повістей, поем, віршів, п'єс. Для композиторів — нотні рукописи музичних творів; для акторів — фотографії їх у ролях. Фонди вчених розміщують основним розділом, що відображає їхню творчу діяльність, рукописи наукових праць — монографій, статей, доповідей, лекцій, комплексів креслень і описів винаходів, відгуків та рецензій на праці інших осіб. Інститут архівознавства НБУВ зберігає понад 280 фондів академіків та членів-кореспондентів НАН України, зокрема одного з найстаріших ботаніків, академіка О. В. Фоміна; економіста і статистика, засновника Інституту демографії УАН М. В. Птухи; академіка, директора Інституту фізичної хімії АН України О. І. Бродського; одного з перших академіків УАН, зоолога і ботаніка М. Ф. Кашенка. Так, серед творчих документів О. В. Фоміна — автографи наукових праць, курси лекцій, робочі матеріали до праць, що є типовим для складу творчих документів учених.

Важливим елементом особового фонду вчених є робочі матеріали до наукових праць — начерки, плани, щоденники, записні книжки, вирізки та виписки з праць інших осіб, зроблені фондоутворювачем. Робочі матеріали та варіанти наукових праць сприяють пізнанню творчої лабораторії автора, еволюції його поглядів, розумінню історії наукових відкриттів. Особові фонди вчених можуть навести багато прикладів з цих питань, зокрема у фонді академіка М. Ф. Кашенка містяться його замітки про експедиції на сибірські озера у 1891 р. і на Алтай у 1888 р., щоденник зоологічної експедиції 1900 р. та інші щоденникові записи, які висвітлюють дослідження вченого з рослинного і тваринного світу Сибіру (6).

Наявність статей і доповідей характерна для літературознавців, мистецтвознавців і митців. Так, у фонді українського академіка АН УРСР О. І. Білецького, що зберігається у ЦДАМЛМ України, є рукописи (статті, дослідження, передмови, критико-бібліографічні нариси, лекції), рецензії, відгуки та інші творчі матеріали (7). Творчі документи у фонді української співачки, народної артистки СРСР З. М. Гайдай представлені багатьма фотографіями артистки у ролях у різні роки, статтями і рецензіями на концерти ансамблів та окремих виконавців (8).

Складовою частиною усіх особових фондів, як правило, бувають власне біографічні документи, або біографічні документи у вузькому розумінні цього слова. Це офіційні особисті документи, свідоцтва про народження, про шлюб, документи про освіту, свідоцтва про нагороди, автобіографія, характеристики, спогади, анкети. У фонді зберігаються аудіовізуальні документи, тобто фотографії, кінофільми, відеофільми, звукозаписи. Офіційні документи найоб'єктивніше, але дуже стисло відображають життя і діяльність фондоутворювача. За скупими рядками анкет і автобіографій часто видно суворі події життя людини без особливих прикрас і перебільшень. Характеристики та спогади — складніші історичні джерела. Даючи їм оцінку, слід зважати на те, у яких умовах і ким вони писалися. Характеристики можуть бути шаблонними, віддаючи данину формальностям, де часто з бюрократичною точністю називаються такі якості людини, як політична зрілість, моральна чистота тощо, як це потрібно було писати у доперебудовні часи. Але у фондах зберігаються і об'єктивні характеристики, які відображають творчу діяльність людини, зокрема її внесок у науку, літературу тощо.

Спогади фондоутворювача, як і його щоденники, — дуже важливий вид джерел, що висвітлюють життя і діяльність даної особи. Але ці джерела майже протилежні один одному. І ця протилежність пояснюється метою створення цих документів. Якщо спогади автор писав для публікації їх і вивчення громадськістю та нащадками, то щоденник — запис подій і вражень людини, який не розрахований на масового читача. Щоденники велися, як правило, задля систематизації власних думок і могли використовуватися автором у його творчості. Вони часто містили такі факти і такі оцінки їх, які відображали справжнє ставлення автора щоденника до цих подій і осіб, про які він писав. Щоденник — джерело достовірніше і правдивіше, ніж спогади, і значно більше, ніж літературні твори, де взагалі художній вимисел є закономірним явищем. У щоденниках вчені часто описують факти своєї наукової роботи, організацію експериментів у тій галузі науки, якою вони займаються.

У щоденниках академіка С. О. Єфремова, що зберігаються в Інституті архівознавства НБУВ, відображено його ставлення до сучасних подій, наукових кіл України 20-х років 20 ст., відображено історію становлення та розвитку УАН. Там є сміливі висловлювання вченого щодо керівників радянського уряду та оцінки подій, де він був чи то свідком, чи то учасником. На жаль, щоденники були захоплені представниками ДПУ під час арешту вченого і у 1929—30 рр. використані для звинувачень і самого С. О. Єфремова, і його колег під час так званого процесу СВУ (9).

Спогади — тенденційніше джерело порівняно зі щоденником, оскільки їх пишуть з розрахунком на публікацію та ознайомлення ши-

роких кіл читачів. Автор часто намагається прикрасити описувані у спогадах події і вигідно показати свою участь у них. На правдивість спогадів впливає соціальний стан їх автора, його політичні переконання, час написання їх та його віддалення від того періоду та подій, які описуються, а також справжня роль автора у цих подіях. Вивчення спогадів як історичних джерел вимагає від дослідників порівняння їх з іншими джерелами, які є в особовому та інших фондах і опублікованих джерелах — монографіях, статтях, літературних творах та інших документах.

Записні книжки — це носій інформації, а не вид документа, бо у записній книжці можуть бути і щоденникові записи, і окремі нотатки майбутніх творів, і відомості про адреси і телефони осіб, з якими фондоутворювач знайомий.

Аудіовізуальні документи цінні тим, що відображають безпосередньо конкретний момент життя. Фотографічний ряд втілює у хронологічній послідовності окремі моменти. Ми бачимо людину практично від народження до смерті, у домашній обстановці, у колі рідних, друзів і колег. Аудіовізуальні документи більш, ніж які інші, відображають саме біографію особи. Але і вони не можуть бути повністю достовірними. Підбірки фотографій на документальних виставках, у буклетах показують якісь позитивні боки життя людини. Все це підтверджує думку необхідності комплексного вивчення та аналізу різних видів джерел для істинного розуміння суті подій та процесів.

У документах особового фонду відображено службову діяльність фондоутворювача. Документальний склад цього виду джерел репрезентований службовими посвідченнями, чернетками планів і звітів, службовими записами, авторськими договорами з видавництвами та редакціями, службовим листуванням тощо. Якщо фондоутворювач проводив педагогічну діяльність, у його особовому фонді можуть відкластися навчальні плани, програми, розклади занять. Фонди зберігають і документи про громадську роботу фондоутворювачів, участь їх у роботі політичних партій, органах державної влади та управління. Цю діяльність відбито у мандатах, посвідченнях, протоколах, промовах, доповідях, що залишаються у фонді свідками епохи, яку представляє фондоутворювач.

Особливістю особових фондів політичних діячів є тісне споріднення і поєднання творчих і біографічних документів. Це чітко видно на прикладі фонду відомого політичного діяча радянської України Д. З. Мануїльського. У фонді академіка АН УРСР, дипломата, політичного діяча, який зберігається у ЦДАВО України, в одну групу поєднано документи творчої та службової діяльності. Велику державну і партійну роботу Д. З. Мануїльський поєднував з науково-педагогічною діяльністю. До розділу фонду "Документи і матеріали про творчу та службову діяльність Д. З. Мануїльського" ввійшли статті, допо-

віді, виступи, замітки, чорнові начерки з питань зовнішньої та внутрішньої політики СРСР з 1919 по 1949 рр. (10).

Важливою частиною особового фонду є приватне листування. Листування — джерело, споріднене з щоденниками і спогадами. Воно спроможне відкрити найпотаємніші риси людини. Хоча листам нині не можна довіряти свої сокровенні думки, але однак на сторінках листів, багато з яких теж не були розраховані на широке коло читачів, можна натрапити на деякі подробиці фактів біографії фондоутворювача. Наприклад, особисте листування вчених допомагає простежити історію відкриттів і винаходів, розкриває процес зародження наукових задумів, допомагає встановити факти історії установ та біографії вченого. У листуванні фондоутворювача відбито діапазон його творчих контактів, особистих знайомств.

В особовому фонді історика та етнографа, члена-кореспондента АН УРСР К. Г. Гуслистого значним розділом є особисте листування, яке налічує 115 справ. Листування розкриває творчі інтереси вченого. У цих документах — обговорення проблем етнографії, антропології, топоніміки. До К. Г. Гуслистого у листах зверталися і початківці, і відомі вчені. Окремі листи до К. Г. Гуслистого присвячені питанням співробітництва у підготовці історико-етнографічного атласу України, обміну досвідом у галузі етнографічних досліджень і організації етнографічних експедицій. Тематика листування вченого включає і обговорення його монографії "Українці". У фонді є також вітальна кореспонденція, присвячена знаменним подіям у житті вченого, зокрема обрання його членом-кореспондентом АН УРСР. У багатьох листах до К. Г. Гуслистого висловлюється прохання прорецензувати і опублікувати статті з історії України та етнографії. Серед кореспондентів К. Г. Гуслистого — відомі вчені та діячі культури: М. П. Бажан, В. П. Бондарчук, І. П. Крип'якевич, М. Т. Рильський (11).

Для написання об'єктивних біографій має значення вивчення не тільки документів видатних осіб, але і представників громадськості, людей, особові фонди яких нині теж збирають архівні установи. Вони мають значення не лише для краєзнавчих досліджень, а й пов'язані з біографістикою. Наприклад, у Державному архіві Миколаївської області зберігається особовий фонд інженера-технолога, педагога В. В. Рюміна. Проживши все життя у м. Миколаєві, В. В. Рюмін багато праці віддав рідному місту, навчанню і вихованню підростаючого покоління. Він був талановитим пропагандистом ідей К. Е. Цюлковського, ще до революції оцінив значення праць видатного вченого і підтримував з ним зв'язок (12).

Одним з елементів особового фонду є матеріали, зібрані фондоутворювачем, які теж відображають риси біографії даної особи. У відділі рукописів ЛНБ зберігається особовий фонд члена Спілки архітекторів СРСР Леопольда Райса (1883—1944), більша частина якого —

колекція документів з історії м. Львова, що охоплює період з 1637 по 1939 рр. Цю колекцію Л. Райс збирав протягом усього життя. Тут є оригінали та копії офіційних документів державних установ і громадських організацій. Колекція об'єднана за предметно-тематичними рубриками, у т. ч. з історії міського будівництва 18—19 ст. — описи будов, вулиць і площ міста, малюнки окремих будинків, архітектурних комплексів старого Львова, проект освітлення вулиць тощо; документи з історії організації транспорту і протипожежної служби у місті (друга половина 19 ст.); матеріали з історії міського самоврядування, а також з історії театрального мистецтва у Львові (13). Така колекція є цінним джерелом з історії міста, а також відбиває інтереси особи і висвітлює цікаві сторінки його біографії.

У фонді часто зберігаються дарчі написи фондоутворювачу або фондоутворювача, які написані на титульних сторінках книг, на примірниках журналів або газет, з вміщеними в них статтями автора цього дарчого напису. Ці документи, як і листування, розкривають дослідникові коло контактів фондоутворювача і можуть суттєво доповнити такий вид документів, як листування.

Майново-господарські документи не завжди зберігаються у фонді, але вони іноді спроможні доповнити окремі штрихи біографії даної особи, наприклад документи, що відображають стан здоров'я фондоутворювача і входять до цього розділу фонду, висвітлюють окремі періоди життя особи, пов'язані з якоюсь хворобою і перебуванням на лікуванні у лікарні або санаторії. Вивчення саме цих документів допомагає висвітлити окремі моменти життя особи. Документи родичів фондоутворювача (послужні списки батьків, родоводи, листування, фотографії тощо) теж сприяють дослідженню біографії даної особи.

Розділ фонду "Документи про фондоутворювача" має безпосереднє відношення до біографістики, бо він показує критичне ставлення різних осіб до фондоутворювача. До цього розділу входять статті про фондоутворювача, рецензії на його твори, спогади про нього, матеріали про увічнення його пам'яті. Весь цей комплекс документів теж висвітлює життя і діяльність даної особи, але вже з позицій оцінки її родичами, колегами, друзями, сучасниками та нащадками. Цінність інформації, вміщеної у цих джерелах, полягає в тому, що вона подається різними особами, але майже в синтезованому вигляді. В оцінці цих джерел перед біографом стоять ті самі проблеми, що були під час вивчення спогадів і щоденників фондоутворювача. Факти його біографії, взяті зі статей і спогадів про нього, потрібно порівнювати з іншими, вже відомими джерелами. В оцінці цих документів теж важливо знати, хто, коли, за яких обставин, з якою метою писав спогади чи статтю про певну особу. Яскравим прикладом цього можна назвати період "лисенківщини". Біологічна наука в СРСР 30—40-х років

зазнала непоправних людських втрат завдяки амбіціозному пристосуванню наукових теорій для виправдання політичних потреб керівництва держави.

Підводячи підсумки аналізу документального складу особових фондів, слід зазначити, що для застосування цих документів у біографістиці необхідний комплексний підхід до них, порівнюючи факти, які відображають різні документи, і порівнюючи документи, що відображають один і той само факт.

У роботі з фондами особового походження фахівці-біографи мають володіти і методами архівно-евристичних досліджень, які допомагають виявляти необхідні документи.

Як уже зазначалося, фонди особового походження нині зберігаються практично в усіх державних архівах. Для пошуку та виявлення архівних документів дослідникам слід використовувати путівники по архівах та архівні довідники. Проте останні відомості про склад фондів державних архівів України ці путівники не вміщують. За станом на 80-і роки з центральних архівів відомості подає лише ЦДАВО України, а з обласних архівів — путівники по архівах Дніпропетровської, Донецької, Івано-Франківської, Миколаївської, Полтавської, Харківської та Черкаської областей. На жаль, відсутні сучасні путівники ЦДАМЛМ України, держархівів Луганської та Закарпатської областей, міста Севастополя.

Але навіть не всі існуючі путівники вміщують необхідну інформацію про наявність документів особового походження. Ця інформація є у путівниках по ЦДАВО України, ЦДАК України, державних архівах Волинської, Донецької, Запорізької, Миколаївської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Полтавської, Рівненської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей та Автономної Республіки Крим. Вони відображають не тільки відомості про наявність документів особового походження, але і повідомляють про їх кількісний та якісний склад на момент видання путівників (14).

Недостатні у путівниках дані доповнюються архівними довідниками. Довідкове видання “Державні архіви Української РСР” (1988) вигідно відрізнялося від свого попередника (1972). У довідкових статтях, присвячених центральним архівам та архівам областей України, практично всюди наведено дані про особові фонди з зазначенням прізвищ найважливіших фондоутворювачів, їх соціального та професійного стану. У довіднику 1972 р. по більшості архівів дані про такі документи взагалі відсутні або обмежені лише констатацією факту, що в архіві є документи особового походження (15).

Важливим джерелом інформації, що орієнтує дослідників у пошуку документів особового походження, є 3-томний покажчик, виданий у 1963—80 рр. разом з Головархівом СРСР, Державною бібліотекою СРСР ім. В. І. Леніна (тепер — Російська державна бібліотека)

та Архівом АН СРСР. У 1—2 томах вміщено відомості про 16 тисяч особових фондів, які перебувають у різних державних сховищах (архівах, бібліотеках, музеях, науково-дослідних інститутах) за станом на 1958 р. У 3-у томі подано ще 8481 фонд та колекцію з 600 сховищ СРСР, в яких є відомості лише про діячів радянської епохи. У довіднику нерівнозначні періоди, за які представлено відомості окремими категоріями сховищ. Так, державні архіви та сховища АН СРСР представлені відомостями за станом на 1 січня 1973 р., установи Міністерства культури і Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР — на 1 січня 1974 р., а державні архіви України, відділи рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна та Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна (тепер Російська національна бібліотека ім. М. Є. Салтикова-Щедріна) — на 1 січня 1975 р. У жодному томі немає відомостей про документи особового походження, які перебувають на зберіганні у їхніх власників. У цей довідник не ввійшли відомості про ті особові фонди, які мали особливий режим використання. Однак, незважаючи на ці недоліки, довідник у цілому містить багатющий інформаційний матеріал (16).

Підсумковими довідниками, що відображають склад документів архівів Союзу РСР наприкінці його існування, були: "Державні архіви СРСР" (в 2-х частинах. — М., 1989) та "Документи ГАФ СРСР в бібліотеках, музеях і науково-галузевих архівах" (М., 1991). Перший довідник містить стислу інформацію, зокрема з фондів особового походження по державних архівах Української РСР. Названо прізвища фондоутворювачів та їх фахову приналежність. У 2-му томі довідника вміщено іменний покажчик. Інформацію про фонди архівів подано за станом на 1 січня 1986 р. (17).

У довіднику "Документи ГАФ СРСР в бібліотеках, музеях и науково-галузевих архівах" (1991) узагальнено інформацію про документи особового походження, які зберігаються в бібліотеках установ та музеїв Міністерства культури СРСР і міністерств (державних комітетів) культури союзних республік, союзного та республіканського рівнів підпорядкування, а також у бібліотеках та музеях міст Москви, Санкт-Петербурга (Ленінграда) та Києва. У довіднику вміщено відомості і про документи, що зберігаються в архівах, бібліотеках, музеях, Академії наук СРСР та академіях наук колишніх союзних республік.

Довідкові дані включають повну назву установи, поштову адресу, номер телефону для довідок, кількість фондів, що зберігається, одиниці зберігання, крайні дати документів. Подано літературу, що характеризує документальний склад конкретного сховища. Дані про музеї, бібліотеки, архіви у довіднику наведено за станом на 1 січня 1987 р. Вміщено дані про 17 музеїв Міністерства культури України, архіви системи Академії наук України: Інституту археології, Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильсько-

го (тепер Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського), Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Центральної наукової бібліотеки (тепер — Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Одеського археологічного музею. У довіднику є покажчик імен (18).

Вивченням довідкової літератури архівно-евристичні дослідження не завершуються. Встановивши, в яких архівах зберігаються потрібні документи, приступають до вивчення безпосередньо науково-довідкового апарату архівів. До мережі державних архівів України входять центральні, обласні, міські та районні державні архіви. До центральних архівів належать: ЦДАВО України, ЦДІАК України, ЦДІАЛ України, ЦДАКФФД України, ЦДАНТД України, ЦДАЛМЛ України, а також 25 державних архівів областей, 2 державні архіви міст Києва та Севастополя з постійним складом документів.

В архіві можна ознайомитися з науково-довідковим апаратом — описами фондів і каталогами. Опис фонду відображає його документальний склад і структуру, має передмову, а часто іменний та географічний покажчик. В іменному покажчику архіву вміщено в алфавітному порядку всі прізвища, які є у документах, що зберігаються в архіві, з посиланнями на архівні шифри справ, де ці прізвища трапляються.

Встановивши за путівником чи довідником наявність у певному архіві фонду тієї чи іншої особи, дослідник вивчає опис цього фонду і знаходить необхідні йому документи, а, перевіряючи за каталогом наявність інформації по цьому прізвищу, знаходить відомості про цю особу по інших фондах архіву і тим самим одержує майже вичерпну інформацію. Працюючи у ЦДАКФФД України, дослідник має змогу вивчати фото-, фоно- та кінокаталоги цього архіву, які є головним елементом його науково-довідкового апарату. Фотокаталог архіву складається з набору фотокарток, систематизованих за певною схемою і анотованих, тобто на звороті карток містяться відомості про осіб, які на них зображені, вказано дату і місце зйомки. Відшукавши потрібну фотографію, дослідник має змогу замовити її в архіві одержати фотографію, надруковану з негатива.

Таким чином, система науково-довідкового апарату архівів дозволяє дослідникам відносно швидко і зручно одержати необхідну інформацію про документи, які їм потрібні.

Слід зазначити, що історико-біографічні дослідження і, зокрема підготовка УБС тісно пов'язані з використанням документів особового походження різних класифікаційних груп фондоутворювачів. Написання наукових біографій вимагає від дослідників ґрунтовні знання з питань специфіки особових фондів, документального складу їх, особливостей джерел, що входять до цих фондів, та їх характери-

стики, а також способів і методів пошуку цих джерел.

Фонди особового походження для історико-біографічних досліджень мають виняткове значення, бо саме ці документи подають найбільшу інформацію про життя і діяльність людини.

1. Словарь современной архивной терминологии социалистических стран. — М., 1982. — Вып. 1. — С. 96.
2. Основные правила работы государственных архивов СССР. — М., 1984. — С. 23.
3. ЦДАВО України, ф. 14, оп. 2, спр. 2911, арк. 2.
4. Государственные архивы Украинской ССР: Справочник. — К.: Наук. думка, 1988. — С. 78.
5. Документы ГАФ СССР в библиотеках, музеях и научно-отраслевых архивах: Справочник. — М.: Мысль, 1991. — С. 452—454.
6. НБУВ. Ін-т архівознавства, ф. 11, оп. 1, спр. 13, 24, 25, 29.
7. ЦДАМЛМ України, ф. 30, оп. 1, спр. 1—196.
8. Там само, ф. 147, оп. 1, спр. 1, арк. 1—34; спр. 2, арк. 1—34; спр. 3, арк. 1—113; спр. 4, арк. 1—17; спр. 5, арк. 1—17.
9. НБУВ. Ін-т архівознавства, ф. 257, оп. 5, спр. 1—6.
10. ЦДАВО України, ф. 4669, оп. 1, спр. 1—139.
11. НБУВ. Ін-т архівознавства, ф. 32, оп. 3, спр. 1—115.
12. Галдіна Г. Документальні матеріали В. В. Рюміна // Архіви України. — 1966. — № 4. — С. 96—97.
13. Особисті архівні фонди відділу рукописів: Анотований покажчик. — Львів, 1977. — С. 121—123.
14. Центральный государственный архив Октябрьской революции, высших органов государственной власти и государственного управления УССР: Краткий справочник. — К., 1984. — 415 с; Центральный государственный исторический архив в Киеве: Путеводитель. — К., 1958. — 348 с; Вінницький обласний державний архів: Путівник. — Вінниця, 1960. — 318 с; Волинський обласний державний архів в м. Луцьку: Путівник. — Львів, 1964. — 251 с; Державний архів Дніпропетровської області: Путівник. — Дніпропетровськ, 1960. — 191 с.; Государственный архив Днепропетровской области: Путеводитель. — К., 1987. — 232 с.; Государственный архив Донецкой области: Путеводитель. — К., 1984. — 232 с.; Житомирский областной государственный архив и его филиал в г. Бердичеве: Путеводитель. — Житомир, 1961. — 407 с.; Запорізький обласний державний архів та його філіал у м. Мелітополі: Путівник. — К., 1968. — 295 с.; Путівник по державному архіву Станіславської області. — Станіслав, 1960. — 171 с.; Государственный архив Ивано-Франковской области: Путеводитель. — 2-е изд., перераб. и доп. — К., 1983. — 411 с.; Государственный архив Киевской области: Путеводитель. — К., 1965; Кировоградский областной государственный архив: Путеводитель. —

К., 1966. — 255 с.; Крымский областной государственный архив: Путеводитель. — Симферополь, 1961. — 326 с.; Государственный архив Крымской области: Дополнение к путеводителю / Отв. сост. Л. П. Кривцова. — К., 1989. — 174 с.; Львівський обласний державний архів: Путівник. — Львів, 1965. — 375 с.; Державний архів Львівської області. — К., 1988. — 144 с.; Короткий довідник про архівні фонди і науково-довідкову бібліотеку Державного архіву Миколаївської області. — Миколаїв, 1958. — 31 с.; Миколаївський обласний державний архів: Путівник. — К., 1966. — 296 с.; Государственный архив Николаевской области: Путеводитель. — К., 1985. — 281 с.; Государственный архив Одесской области: Путеводитель. — Одесса, 1961. — 387 с.; Филиал Одесского областного государственного архива в г. Измаиле: Путеводитель. — К., 1966. — 184 с.; Державний архів Полтавської області: Путівник. — Х., 1959. — 244 с.; Государственный архив Полтавской области: Путеводитель. — К., 1982. — 268 с.; Ровенський обласний державний архів. — К., 1970. — 260 с.; Сумской областной государственный архив и его филиалы в городах Конотопе и Ромнах: Путеводитель. — К., 1965. — 295 с.; Путівник по державному архіву Тернопільської області. — Львів, 1961. — 203 с.; Державний архів Харківської області: Путівник. — Харків, 1959. — 532 с.; Государственный архив Харьковской области: Путеводитель. — К., 1981. — 294 с.; Херсонський обласний державний архів: Путівник. — К., 1971. — 414 с.; Державний архів Хмельницької області: Путівник. — Львів, 1964. — 304 с.; Государственный архив Черкасской области: Путеводитель. — К., 1989. — 289 с.; Черниговский областной государственный архив и его филиалы в городах Нежине и Прилуках: Путеводитель. — Чернигов, 1963. — 430 с.; Государственный архив города Киева: Путеводитель. — К., 1989. — 211 с.

15. Державні архіви Української РСР: Короткий довідник / Відп. ред. О. Г. Мітюков. — К.: Наук. думка, 1972. — 200 с.; Государственные архивы Украинской ССР: Справочник / Отв. ред. А. Г. Митюков. — К.: Наук. думка, 1988. — 224 с.;

16. Личные архивные фонды в государственных хранилищах СССР: Указатель. — М., 1963. — Т. 1. — 478 с.; М., 1963. — Т. 2. — 502 с.; М., 1980. — Т. 3. — 544 с.

17. Государственные архивы СССР: Справочник. — М.: Мысль, 1989. — Ч. 1. — 603 с.; Ч. 2. — 419 с.

18. Документы ГАФ СССР в библиотеках, музеях и научно-отраслевых архивах: Справочник. — М.: Мысль, 1991. — 589 с.

В. Делюга

БЛЯ ДЖЕРЕЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМБЛЕМАТИКИ 17 СТОЛІТТЯ

Українська література, яка розвивалася в культурних центрах по-